Kolbristen

Author(s): David Davidson

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 2 (1900), pp. 269-283

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3437198>

Accessed: 19-06-2016 05:25 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

The Scandinavian Journal of Economics, Wiley are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Kolbristen.

Af David Davidson.

Den starka stegring af stenkolspriserna, som inträdde emot slutet af förra året och under detta år ytterligare skärpts, har, såsom naturligt är, i många olika riktningar gjort sig obehagligt gällande. Stenkol spelar ju en så ytterst viktig och på alla områden ingripande roll; det ingår ju numera såsom ett nödvändigt produktionsmedel i alla yrkesgrenar samt utgör i en stor del af världen det egentliga hushållsbränslet. En brist på denna vara med en ty åtföljande stark prisstegring måste därför i vidsträcktaste omfattning göra sina verkningar gällande. I England klagas sålunda allmänt öfver att skeppsfarten lider af de höga priserna, ity att den stegring i frakterna, som ägt rum, icke är tillräcklig för att betäcka de ökade kostnaderna för kol, och det förmenas, att detta förhållande redan inverkat deprimerande på byggandet af ångfartyg för handelsflottan; då driften af redan förefintliga ångfartyg börjar att visa sig mindre lönande, skulle redarne afskräckas från att beställa nya sådana, isynnerhet som prisen för dylika betydligt ökats i följd af den stora stegringen af priserna på råämnen och arbetslöner. Järnvägarnes inkomster reduceras betydligt, och detta påstås redan fått sitt uttryck uti prisfall på aktier i engelska järnvägar. Och äfven inom så godt som alla industrigrenar inverkar stenkolsprisernas starka stegring deprimerande på det lysande uppsving, som de senaste åren bevitnat. Till och med inom järnindustrien, som dock för närvarande arbetar under konjunkturer så gynnsamma, att man måste gå tillbaka till 1870-talets första hälft för att finna något därmed jämförligt,

har denna prisstegring på kol väckt stor oro. Den europeiska järnindustrien hotas nämligen af en konkurrens i stor skala på den egna, europeiska marknaden af Förenta staternas snabbt tillväxande järnproduktion, och det befaras, att denna, då den blifver en verklighet, skall leda till en sänkning af järnpriserna.

Angående orsakerna till den hastiga stegringen i stenkolspriserna äro meningarna något delade. Att priset på en vara stiger, beror ju på, att efterfrågan ökats eller utbudet minskats, resp. att båda dessa ändringar inträddt. Det kan ju nu med lätthet påvisas, såväl att produktionen af stenkol i någon mån hämmats, som i all synnerhet att efterfrågan betydligt tilltagit. Detta sätt att angifva den inträdda prisstegringens orsaker har dock af en och annan icke ansetts fullt tillfredsställande. Man har resonerat som så, att nämnda förhållanden visserligen kunna vara förklaringsgrund till, att en prisstegring inträffat, men att de äro otillräckliga för att förklara, hvarför prisstegringen inträddt med den plötslighet, som ägt rum.

Att den starka prisstegringen inträddt helt plötsligt är ju riktigt, dock endast med en viss reservation. Det är icke så, att kolprisen bibehållit sig oförändrade ända till den starka prisstegringen i höstas. Äfven i England hade redan under de närmast föregående åren kolpriserna höjt sig något öfver den relativt låga nivå, hvartill de 1895, 1896 och 1897 sjunkit. Den under sista kvartalet af förra året inträdda starka och snabba prisstegringen¹ var egentligen en fortsatt yttring af orsaker, som redan förut verkat.

Huru stor prisstegringen i medeltal varit är svårt att exakt angifva, äfven hvad England beträffar. Detta beror på flerehanda omständigheter, såsom att prisstegringen skett mycket ojämnt i afseende å olika slag af kol; att, såsom ofta är fallet vid starka rubbningar af priserna, i vissa fall särskildt höga priser kunnat betingas, utan att det är möjligt att ännu angifva, hvilken betydelse dessa mer ovanliga priser hafva vid bestämmande af medelpriserna; att vissa säljare bundit sig genom kontrakter för viss tid o. s. v. Det antages, att under de sista 12 månaderna stegringen

¹ I början af oktober 1899 betingade »Northumbrian steam» ett pris af 10 1/2 sh. men i början af december 14 1/2 sh. »Best Cardiff» hade under samma tid stigit från 13 1/2 sh. till 20 à 21 sh. — ja i vissa fall betingat än högre priser. (Economist 9 dec. 1899).

i England utgjort 50 à 100 procent. I länder, som importera stenkol från England, tillkommer den inverkan, som ändringar i frakterna kunnat utöfva.

Prisstegringen har, såsom sagdt, framkallats af rubbningen af förhållandet mellan efterfrågan och tillgång. Stegringen i efterfrågan beror i främsta rummet på uppsvinget inom näringslivet. Ett sådant medför alltid, att nya företag grundas och gamla utvidgas i större utsträckning än under normala förhållanden inom näringslivet. Under ett uppsving af den exceptionellt allmänna och starka art, som utmärkt de senaste åren, ske naturligtvis dylika nybildningar och utvidgningar i en ovanlig grad. Vidare användes de förefintliga företagens produktionsförmåga till det yttersta. Följden blifver naturligtvis, att behovet af stenkol högst betydligt ökas. Därtill kommer, att en uppsvingsperiod alltid leder till ökad konsumtion af bränsle för hushållsändamål hos den stora massan af befolkningen. Med ett ord fabriker, järnvägar, ångbåtsflottor och konsumtionen för hushållsändamål hafva ställt ofantligt stegrade kraf på stenkol.

Till dessa det fredliga arbetets ökade behof hafva sällat sig äfven andra. Den ökning af staternas krigsrustningar, som ägt rum under de senaste åren, har ju i och för tillverkning af krigsfartyg och vapen framkallat en ökning af stenkol; denna ingår bland de nyss omnämnda anledningarna, men torde dock särskildt böra framhållas. Därtill kommer emellertid att vissa stater på grund af de osäkra politiska förhållandena samlat större kolförråd än vanligt för att ha i beredskap i händelse af krig. I hvad utsträckning detta skett, är svårt att med någon exakthet angifva. Men att denna efterfrågan haft en icke obetydlig inverkan, torde icke kunna bestridas. Kändt är, att engelska marinförvaltningen ökat sin efterfrågan efter stenkol i och för krigsflottan högst betydligt¹. Och detsamma lär ock ha skett i några andra stater².

¹ I hvad mån stenkolsbehofven för den stora transportflotta, som England användt för det sydafrikanska kriget, medfört en ökning af världens stenkolsbehof, utöfver hvad detta skulle utgjort, om kriget ej utbrutit, är svårt att afgöra. Mången bestrider, att dessa behof haft någon inverkan alls, enär berörda fartyg alltid skulle konsumerat kol, ehuru, om kriget ej utbrutit, detta skulle skett i fredlig fraktfart.

² Ryska regeringen synes vilja dölja storleken af sin efterfrågan efter stenkol för krigsändamål genom att låta den, åtminstone delvis, gå under den skyddande förklädningen af efterfrågan för järnvägarnes och industriens behof.

Hvad tillgången på stenkol beträffar, bör naturligtvis beaktas, att kolproduktionen endast relativt långsamt kan utvidgas. Detta gör, att vid en så stark stegring af efterfrågan som den nu inträdda, kolproduktionen har svårt att hålla jämna steg med efterfrågan. Redan på grund af detta förhållande måste omsider under en tid en missproportion mellan tillgång och efterfrågan uppstå. Men därtill kommer, att produktionen under de senaste åren på konstlade sätt hållits tillbaka. Strejker hafva afbrutit produktionen; så i England¹ under år 1898 och på kontinenten under detta år. De lönestegringar, som kolarbetarne lyckats utverka åt sig, anses äfvenledes i viss mån hafva hämmat produktionens tillväxt genom att minska antalet arbetsdagar i veckan, resp. den dagliga arbetstiden. Hvad England beträffar, synes det hafva varit omöjligt att under n. v. goda konjunkturer skaffa full ersättning för de arbetskrafter, som kriget dragit från grufvorna. I Tyskland har produktionen varit underkastad en annan konstlad begränsning, i det den kartell (den Rehn-westphaliska), som behärskar större delen af denna produktion, först för ett par månader sedan medgifvit de till densamma hörande grufvorna att fritt utvidga sin produktion. Förbises får ej heller, att järnvägarernas rörliga materiel icke varit tillräcklig för att bemästra den genom uppsvinget högst betydligt ökade trafiken, och att därigenom dröjsmål med transporten af stenkol uppstått.

Dessa förhållanden tillsammans bilda ju en fullt tillräcklig förklaringsgrund till prisstegringen. Men det är naturligtvis icke nog med ett dylikt påvisande af förefintligheten af orsaker till prisstegringen; det gäller ock att förklara dels den höjd, som prisstegringen uppnått, dels den snabbhet, hvarmed de höga priserna inträdt. Denna uppgift är dock synnerligen svår, enär det är omöjligt att redan nu förskaffa sig den allsidiga och noggranna kännedom om de faktiska förhållanden, som inverkat. Det är därför med all reservation, som jag här gifver mig in på försöket att lämna några antydningar med afseende å denna fråga.

Till hvilken höjd priset på en vara kan stegras, beror bland annat på den grad, hvori efterfrågan reagerar gent emot en höjning

¹ Englands hela produktion af stenkol uppgick såväl 1897 som 1898 till 202 mill. ton. Men i Wales, där strejk utbröt under 1898, var produktionen 1897 29.42 mill. ton men 1898 blott 23.86 — således en minskning där af 5.56 mill. ton, under det att produktionen i öfriga trakter ökades med samma belopp under 1898.

af priset. I ju mindre grad detta sker, desto högre blir den nivå, till hvilken priset kan stiga, innan den genom prisstegringen framkallade minskningen af efterfrågan bidrager till att åstadkomma jämvikt mellan tillgång och efterfrågan. I detta afseende förefinnes, som känt är, stor olikhet mellan olika varor, och äfvenså kan i afseende å en och samma vara förhållandet vara olika under olika tider. Nödvändighetsvaror reagera sålunda i mindre grad än andra varor. Detta förklarar, hvarför priset på brödföda kan nå en höjd, som är otänkbar i afseende å mindre nödvändiga nytigheter. Hellre än att afstå från tillfredsställandet af behovet af brödföda, inskränker befolkningen sina öfriga behof i syfte att trots prisstegringen antingen icke alls eller i mindre grad behöfva minska sin konsumtion af brödföda.

Denna skillnad mellan nödvändiga konsumtionsföremål och andra varor har äfven sin betydelse i ett annat afseende. Just denna seghet, hvarmed befolkningen i det yttersta söker fasthålla vid sin vanliga konsumtion af nödvändighetsvaror, gör, att redan en relativt ringa brist på dylika kan framkalla en stark prisstegring. En hvar sträfvar att tillförsäkra sig sin vanliga ranson ur det minskade förrådet, men, då detta är omöjligt, måste priset stegas till den höjd, att efterfrågan minskas, så att den icke öfverstiger tillgången¹.

En artikel uti Economist för år 1873, (The dearness of coal, sid. 187) som behandlar den prisstegring på stenkol, som tog sin början under år 1872, söker förklara denna prisstegrings natur med att hänvisa till att kol är en nödvändighetsvara. Det heter sålunda i denna artikel: »Vid första påseende kan denna prisstegring synas ej blott stor, utan öfverdrifven. Men icke så, ifall man närmare undersöker den. Kol är för många ändamål en absolut nödvändig vara, och det är en känd nationalekonomisk lag, att en verklig brist på en nödvändig vara — äfven om denna brist ej är stor, utan blott utgör en liten bråkdel af hela förrådet — stegrar priset på varan högst betydligt. En hvar behöfver varan, men det finnes ej tillräckligt af den för alla; täflan om den blir mycket ifrig, och priserna stiga synnerligen högt. På detta sätt har priset på spannmål ofta stigit med en hög procent, då

¹ I våra dagar erbjudas få tillfällen att bevittna denna starka och snabba expansionsförmåga hos vissa varors priser. I äldre tider voro dessa tillfällen som bekant ej sällsynta.

bristen i skördeutfallet endast utgjort en ringa procent. Och som kol är en nödvändig vara, måste dess värde i detta som i andra fall följa denna ekonomiska lag. — I hvilken utsträckning kol är en nödvändig vara, ses bäst genom att undersöka de riktningar, hvori det användes. Den stora massan tänker därvid blott på kol, användt i hushållet, men detta utgör blott en ringa del af det hela, såsom framgår af följande synnerligen värdefulla tabell, som 1871 års kommitté lämnat:

	ton
Totalproduktion af kol 1869 . . .	107,427,557
Export 1869	9,775,470
Rest för inhemsk förbrukning	97,652,087
Förbrukning i järnindustrien . . .	32,446,606
» i annan metallindustri	859,231
» i andra fabriker . . .	25,327,213
» i grufvor	7,225,423
» i gas- och vattenverk	7,811,980
» för ångfartyg	3,277,562
» » järnvägar	2,027,500
» » hushållsändamål .	18,481,527
Diverse	195,045
	97,652,087*

Det framhålles därefter, att kol är lika nödvändigt för industriella inrättningar som föda är för människor.

Emot detta likställande af kol med föda såsom nödvändighetsvara kunna dock väsentliga anmärkningar göras. Kol, som användes såsom hushållsbränsle, är visserligen att betrakta såsom en nödvändighetsvara, ehuru af lägre grad än brödföda. Men detta gäller icke om allt det kol, som användes i produktionen, kommunikationer o. s. v. såsom produktionsmedel. Karakteren af denna del af koltillgången i förevarande afseende är beroende af karakteren af de nyttigheter, som medelst bl. a. denna del af kolförrådet produceras. D. v. s. denna del är ej nödvändighetsvara i andra fall eller i annan grad, än de tillverkningar, som medelst kolet produceras, äro nödvändighetsvaror. Då nu, såsom sagdt, kol utgör produktionsmedel för alla näringsgrenar, så användes det för produktion såväl af nödvändighetsvaror, af olika grad af

nödvändighet, som af icke nödvändiga varor, och därför är det icke rätt att utgå ifrån, att kol är underkastad nyssangifna för nödvändighetsvaror gällande prislag¹. Att närmare ingå på den mycket komplicerade frågan om, huru en prisstegring på stenkol i längden skulle inverka på efterfrågan efter stenkol, skulle dock föra mig för långt från föremålet för denna undersökning.

Men, kan man fråga, huru är detta förhållande förenligt med det faktiska förloppet af den prisstegring på stenkol, som ägt rum under de senaste 7 à 8 månaderna och som är till sin karakter lika med prisstegringen på stenkol under 1870-talets första del? Man skulle med hänsyn till stenkolens roll uti näringslivet ju väntat sig först en jämförelsevis ringa stegring af stenkolspriset med däraf förorsakad inskränkning af efterfrågan, och att på detta sätt jämvikt mellan efterfrågan och produktion för tillfället åstadkommits; sedan därefter produktionen under inflytande af det något stigande priset åter ökats, skulle priset åter kunnat nedsjunka och i följd däraf skulle efterfrågan efter stenkol åter ökats, tills ett nytt jämviktsläge mellan efterfrågan och produktion ernåtts. Lösningen af denna svårighet är emellertid helt enkel, om man blott beaktar vissa förhållanden, som haft till följd, att största delen af efterfrågan efter stenkol för tillfället blifvit lika trängande som efterfrågan efter verkliga nödvändighetsvaror, och att därför priset på stenkol för en kort tid kommit att lyda samma prislag som gäller för verkliga nödvändighetsvaror, ehuru hela förrådet af stenkol ej kan betraktas såsom en nödvändighetsvara.

Om en fabrikant ingått aftal om att leverera visst kvantum tillverkningar inom viss tid, måste han naturligtvis förskaffa sig det förråd af stenkol, som för fullgörande af dessa aftal är nödvändigt eller ock bryta dessa aftal och betala skadeersättningar eller viten. Detta gör att ifrågavarande fabrikant, äfven om han blott tager hänsyn till sin ekonomiska fördel, hellre betalar ett mycket högt pris på stenkol än blifver utan erforderligt kvantum däraf och nödgas brista i fullgörandet af åtagna beställningar. Han är sålunda alltid beredd att i nödfall betala ett pris, som gör, att han icke

¹ Det är icke heller fullt riktigt att säga att spannmålspriserna *helt och hållet* be-
härskas af denna lag, enär spannmål ju till en, dock relativt ringa, del användes i och för
icke nödvändiga behofs tillfredsställande.

skördar någon vinst på tillverkningen i fråga eller rent af förlorar på densamma, så snart ej denna förlust öfverstiger de viten eller skadeersättningar, som de resp. aftalens brytande skulle medföra. Och tar han hänsyn till sitt företags anseende o. s. v., så anser han sig kanske pliktig att betala hvad pris som helst för sitt behof af stenköl.

Under en tid af uppsving äro som bekant landets industriella företag strängt anlitade, d. v. s. de hafva för längre tid framåt iklädt sig utförande af gjorda beställningar. Uppstår under en dylik tid en äfven ringa brist på stenköl, kan därför stenkolspriset stiga högst betydligt. Och samma förhållande som tvingar fabriksägarne att betala synnerligen högt pris för stenköl, framkallar lätt en ifrig täflan mellan dem om att tillförsäkra sig sina behof af stenköl. Denna ifriga konkurrens mellan efterfrågarne af stenköl påskyndar naturligtvis prisets stigande.

Därtill kommer vidare, att om priset på en vara börjar stiga och den allmänna tron är att priset ytterligare, skall komma att stiga, så ökar detta i viss grad efterfrågan efter denna vara. Ty de, som behöfva denna vara och ej låta afskräcka sig af den redan inträdda prisstegringen, skynda att tillförsäkra sig sitt behof af varan för längre tid framåt, än de under andra förhållanden skulle gjort, för att undgå den väntade ytterligare prisstegringen. Äfven den af denna anledning ökade efterfrågan bidrager till att påskynda och kanske skärpa prisstegringen¹. Slutligen framkallar en dylik stigande tendens hos priset på en vara lätt haussespekulationer, hvilka, som bekant, kunna skärpa och påskynda prisstegringen.

På detta sätt skulle den starka och plötsliga stegringen af stenkolspriserna finna sin naturliga förklaring. Däraf följer ock, att denna prisstegring endast kommer att blifva ganska kortvarig. Den kommer att omsider återgå i följd af efterfrågans minskning och produktionens ökning. Hvad den senare beträffar, har den redan under 1899 varit högst betydlig. Sålunda ökades Englands stenkolsproduktion under detta år med 18 mill. ton eller från 202 mill., som den utgjorde 1898, till 220 mill. ton. Och Tysklands produktion (oberäknadt brunkol) ökades från 96

¹ Ett motstycke härtill är ju, att, om priset på en vara börjar sjunka, efterfrågarne hålla sig tillbaka i afvaktan på ytterligare prisfall och endast köpa så att säga för stundens behof — ett tillvägagående, som är ägnadt att påskynda och skärpa prisfallet.

mill. ton 1898 till 101 mill. ton 1899. Och under innevarande år torde ökningen af dessa länders produktion komma att fortgå; hvad Tyskland beträffar räknar man på en ökning af 10 mill. ton. Att prisstegringen redan nått sin kulmen, framgår af flera omständigheter. Dels hafva utsikterna inom järnindustrien på senaste tid betydligt försämrats i följd af den hotande starka konkurrensen från Förenta staterna, där öfverproduktion af järn synes förefinnas¹. Dels äro de nuvarande priserna så höga, att det äfven med nuvarande frakter lär väl löna sig att exportera stenkol från Förenta staterna till Europa. Förenta staterna är numera världens främsta kolproducent (1898: 196 mill. ton, 1899: omkring 225 mill. ton). Huruvida kolexport därifrån skulle kunna fortfa att vara lönande, ifall priserna sjunka till sin normala nivå, är, äfven om man räknar med lägre frakter, osäkert. Den förhärskande meningen, är att så icke kan blifva fallet.

Likasom under 1870-talets starka prisstegring å stenkol har äfven den nu rådande framkallat en viss oro för Västeuropas framtida tillgång på denna vara. De frågor, som därvid tagits under öfvervägande äro: 1:o) Huru man skall kunna för framtiden undvika dylika hastiga prisstegringar. 2:o) Huru länge de resp. produktionsländernas stenkolsförråd kunna räcka, och hvilka åtgärder, som af hänsyn härtill böra vidtagas.

Dessa frågor äro af intresse icke blott för de länder, som producera stenkol, utan äfven för dem, som är hänvisade till att af de förra köpa sitt stenkolsbehof.

Hvad den första frågan beträffar, hafva åtskilliga åtgärder varit på förslag. Naturligt är, att desamma endast tagit hänsyn till de resp. produktionsländerna själfva, och det är egentligen i de tvenne förnämsta af dessa, England och Tyskland, där denna fråga behandlats. Med hänsyn till de länder, som måste köpa sitt stenkol

¹ Huruvida den på amerikanska järnmarknaden inträdda prissänkningen är en följd af öfverproduktion eller börsspekulationer, var länge föremål för delade meningar. Numera har man kommit till insikt om, att den rätta orsaken är öfverproduktion. Förenta staternas järnproduktion har ju ock under de senaste åren stegrats med jättesteg. Tackjärnstillverkningen uppgick 1897 till 9,65 mill. ton, 1898 till 11,77 mill. och 1899 till 13,65. För i år planerades ytterligare tillökning, som väl dock nu uteblifver. Att en stegring af produktionen på två år med 50 % leder till öfverproduktion, är ju ej att undra öfver.

af dessa, skulle de föreslagna åtgärderna medföra motsatsen af hvad som med desamma åsyftas hvad dessa produktionsländer beträffar, d. v. s. de skulle högst betydligt stegra de pris, hvilka de förra skulle få betala för sitt stenkol. Och på så sätt äro ju dessa förslag af intresse äfven för de länder, som äro hänvisade till import af stenkol. De förslag, som varit å bane, hafva dels inskränkt sig till att försvåra eller rent af förbjuda export af stenkol, dels varit mera vidtgående och gått ut på, att staten skulle öfvertaga alla kolgrufvorna.

Förslag i förstnämnda riktning hafva framkommit såväl i England som i Tyskland. I England äro dylika förslag af gammalt datum. De ha gått ut på: att alldeles förbjuda export af stenkol; att pålägga en exporttull på utförseln af stenkol; och, hvad Tyskland beträffar, att hindra järnvägarne att befrämja exporten af stenkol genom lägre tariffer för stenkol, afsedt för export.

Nekas kan ej, att särskildt Englands export af stenkol ernått en betänklig höjd och menligt inverkar under sådana prisförhållanden som de nuvarande. Englands export utgjorde 1897 37,¹ mill. ton, 1898 36,⁵ mill. och 1899 43,¹ mill. ton, och under detta år är den uppenbarligen stadd i ytterligare tillväxt, i det den under jan.-april detta år utgjorde 13,7 mill. ton emot 13,¹ mill. ton under samma tid förra året. Exporten utgör alltså för närvarande 18 à 20 procent af hela produktionen och måste därför högst betydligt inverka på priserna under konjunkturen, sådana som de nuvarande.

Såvidt emellertid syftet med dessa åtgärder är att befria landet från prisstegringar sådana som den, som nu äger rum, vore det hvarken behöfligt eller lämpligt att hafva ett för alltid gällande exportförbud eller en ständig exporttull. Under stagnerande tider, då priset på stenkol är abnormt lågt, skulle dessa medel verka ytterligare deprimerande på priset och sålunda bidraga till att än mer inskränka produktionen. Vid ett därefter inträffande starkt uppsving inom näringslivet skulle i följd däraf kolindustriens förmåga att fylla det ökade behovet af stenkol vara minskad. Om åter dessa medel först användes, då en stark prisstegring inträder, skulle såväl större jämnhet i priserna vinnas, i det dessa under stagnerande tider kunde hålla sig högre, som ock större till-

gång finnes för den inhemska industrien under tider af uppsving, enär det kvantum, som annars brukade exporteras, då skulle stå denna industri till buds.

Det är dock föga sannolikt, att dessa förslag — med undantag af upphäfvandet af de exporten befrämjande frakttaxorna — skola hafva någon utsikt att förverkligas. Ty det vore ett ganska ödesdigert ingrepp uti en stor industri, som säkerligen icke i England och troligen ej ens i Tyskland kommer att tillgripas, annat än möjligen under ett krig, då det gäller att tillförsäkra krigsflottan tillräcklig tillgång på kol. Skulle dylika förslag emellertid mot förmodan vinna framgång, skulle de säkerligen hafva till följd, att äfven kolgrufveägarne i England såge sig nödsakade att sammansluta sig till karteller för att skydda sig mot verkningarna af dylika åtgärder. I Tyskland finnes, som redan nämnts, en dylik sammanslutning mellan de Rehn-westphaliska kolgrufvorna, ehuru denna nu hotas af splitt-ring, därigenom att åtskilliga kolgrufvor på senare tid förvärfvats af järnverk. Men en dylik kartellbildning inom kolindustrien innebär bl. a. just fara för en för landets öfriga näringsgrenar skadlig prisstegring på stenkol. Det kan därför med fog ifrågasättas, om icke, såvidt någon åtgärd uti här ifrågavarande syfte skall vidtagas, det rationellaste vore, att staten, såsom såväl i Tyskland som i Österrike från flera håll under den senaste tiden påyrkats, själf öfvertog kolgrufvorna. Ty om en dylik näringsgren monopoliseras, så är det bättre, att staten innehar detta monopol, än att det är i enskildes händer. Därvid bör äfven ihåggkommas, att en kolkartell innebär stor fara för en allmän kolgrufvestrejk eller lock-out, och huru förödande en dylik skulle verka, är lätt att förstå.

Äfven frågan om de engelska kolgrufvefyndigheternas varaktighet har åter kommit på tal. Sedan Jevons bekanta arbete »The coal question» år 1865 utkom, har denna fråga upprepade gånger upptagits till ny behandling. Jevons beräknade, att Englands kolförråd intill ett djup af 4,000 fot var 80,000 mill. ton, och att detta förråd ej skulle räcka längre än till 1960. Han utgick därvid dels från produktionens storlek 1860, som var 80 mill. ton, dels från att produktionen, i öfverensstämmelse med förhållandena under en följd af år, skulle tillväxa med i medeltal $3\frac{1}{2}$

procent om året. I det utlåtande, som den 1866 för undersökning af Englands koltillgångar nedsatta kommittéen år 1871 afgaf, beräknades dessa tillgångar till omkring 146,000 mill. ton. I det hela gillade kommittéen Jevons uppfattning och beräknade, att koltillgången skulle vara uttömd efter omkring 110 år, d. v. s. något senare än Jevons antagit. Denna pessimistiska uppfattning delades dock ej af alla; redan innan Jevons arbete utkommit, hade en engelsk geolog E. Hull sökt lämna bevis för en mer förhoppningsfull uppfattning, i det han, trots den starka progressionen af stenkolsproduktionen vid denna tid, dock antog att det icke var sannolikt, att Englands produktion skulle stiga öfver 100 mill. ton.

Dessa olika uppfattningar hafva sedermera gång på gång funnit sina målsmän. Så har nyligen en fransk författare, Lozé, upptagit frågan om tidpunkten för de engelska kollagens uttömmande till ny behandling. L. antager, att det kolförråd, som är tillgängligt med nu gällande kostnader och af samma godhet, som det nu brutna, endast uppgår till 15,000 mill. ton, enär nämnda förutsättningar ej kunna antagas gälla för brytning på större djup än 610 meter (= 2,000 fot). Han kommer till det resultat, att detta förråd skall vara uttömdt i midten af detta århundrade, och att därefter de exceptionellt gynnsamma villkor, hvarunder Englands sjöfart, industri och handel arbetat på grund af landets stenkolsfyndigheter skulle börja att försvinna. Han utgår ifrån, att Englands kolproduktion år 1900 vid en folkmängd af 40,6 mill. skall utgöra 211,3 mill. ton, och att den sedermera skall med folkmängdens ökning och näringslivets utveckling tillväxa så, att den

år 1910 vid en folkmängd af 43,7 mill. skall utgöra 243,1 mill. ton

» 1920 » » » » 46,6 » » » 269,3 » »
» 1930 » » » » 49,7 » » » 295,08 » »
» 1940 » » » » 52,03 » » » 322,5 » »
» 1950 » » » » 54,5 » » » 349,88 » »

I »L'Economiste Francaise» har Leroy-Beaulieu i en artikel, ur hvilken jag hämtat ofvanstående uppgifter rörande innehållet i Lozé's arbete, underkastat dennes beräkningar en kritik. Hans anmärkningar mot Lozé äro hufvudsakligen följande. Lozé's antaganden rörande progressionen af folkmängdstillväxten i England är för hög; med samhällets demokratisering aftager denna progression. Englands befolkning skulle därför år 1950 sannolikt

icke uppgå till mer än 47 à 48 mill. i stället för 54,5 mill., som Lozé antagit. På grund af denna mindre snabba tillväxt af befolkningen och andra förhållanden kommer tillväxten af kolproduktionen ej att försiggå så snabbt, som Lozé antagit. Leroy-Beaulieu förmenar, att det skall dröja flere decennier, innan den uppnår 250 mill. ton, och att den troligen aldrig kommer att öfverstiga 300 mill. ton. Slutligen antager Leroy-Beaulieu att uppskattningen af det af Lozé afsedda förrådet af kol är för låg; den bör vara 30,000 à 40,000 mill. ton i stället för 15,000 mill. ton. Med dessa korrekationer skulle den af Lozé åsyftade tidpunkten vara 130 à 160 år aflägsen.

Beräkningar af denna art äro naturligtvis ytterligt osäkra. Ehuru deras resultat beror dels på uppskattningen af det förefintliga, användbara kolförrådet, dels på storleken af progressionen af stenkolsbehovets tillväxt, så är dock den senare faktorn den viktigaste. Äfven om man utgår från beräkningen i 1871 års engelska kommittébetänkande eller 146,000 mill. ton, hvaraf nu skulle återstå omkring 140,000 mill. ton, men antager att produktionen ständigt kommer att stiga med blott 1 procent årligen, skulle hela detta stora förråd vara uttömdt på något mer än 200 år. Med en årlig tillväxt af blott $\frac{1}{2}$ procent skulle denna tidpunkt framskjutas med icke fullt 90 år. Men med sistnämnda tillväxtprocent skulle produktionen om 100 år blott utgöra 362 mill. ton, hvilket knappast är sannolikt. Hade produktionen sedan 1860, då den som sagdt var 80 mill. ton, tillväxt med denna ringa snabbhet, skulle den nu blott utgjort 98 mill. ton i stället för 220 mill. ton.

Äfven Leroy-Beaulieu medgifver, att det blott är fråga om, huruvida den befarade förändringen af Englands resp. Västeuropas industriella och kommersiella ställning skall inträffa ett århundrade förr eller tidigare, och sålunda den industriella och kommersiella tyngdpunkten i världen förflyttas till Förenta staterna och Asien med dessas oerhördt rika förråd af stenkol.

Naturligt är, att dessa framtidsutsikter för den engelska industrien och handeln framkallat förslag för att åtminstone så långt som möjligt framskjuta den befarade katastrofen. De medel, som därvidlag ifrågasatts, äro, utom de redan förut omnämnda exportförbuden och exporttullarna, att söka förhindra slöseri med sten-

kol såväl vid stenkolets brytning som vid dess förbrukning. Såsom medel härför har det bl. a. föreslagits att belägga stenkol med en skatt för att på detta sätt fördyra detsamma. Därigenom skulle, menar man, vid brytningen af stenkolen i bättre grad tillvaratagas och kolkonsumenterna tvingas till större ekonomi i förbrukningen. Men med rätta framhåller Economist¹ gent emot alla dylika förslag, att de åstadkomma just det resultat, som gör den befarade verkliga stenkolsbristen så fruktad. Fördyras stenkolen genom en skatt, lider Englands förmåga att konkurrera med andra länders industri och handel. Och om man på något sätt skulle kunna, äfven utan att väsentligt fördyra stenkolen, minska förbrukningen däraf, så innebär detta, att utvecklingen af Englands industri och handel blifver väsentligen långsammare. Det finnes därför enligt Economist intet sätt att undvika katastrofen, och artikeln i fråga avslutas med följande pessimistiska förutsägelse: »Af de 136 mill. ton kol, som nu årligen brytas i världen, producerar Storbritannien 80 mill. och Förenta staterna endast 20 mill. Men detta beror blott på, att vi startat först, att vår befolkning är mycket tätare, och att vårt järn och kol ha ett lämpligt inbördes läge och en för dess transport lämplig placering. Så snart Amerika fått en tät befolkning, måste vår supremati såväl i järn som i kol — och allt som därmed följer — öfverflyttas på Amerika; ty Förenta staterna äro i dessa afseenden ojämförligt rikare än till och med Storbritannien».

Det finnes äfven ett annat skäl, som talar emot dylika åtgöranden, som kunna försvåra näringarnas nutida produktionsvillkor. Det kan hända, att de komma att visa sig hafva varit öfverflödiga och alltså enbart skadliga. Framtidens drifkraft är ju med all säkerhet icke ångan, utan elektriciteten, och för denna krafts produktion finnas andra kraftkällor, hvilka Västeuropa ingalunda lider brist på. Västeuropas industriella framtid är alltså ej ovillkorligen beroende af dess stenkolsfyndigheters varaktighet, ehuru deras uttömmande kan leda till åtskilliga förskjutningar med hänsyn till industriens placering. Och hvad därvid England beträffar, äger detta land i ebb och flod en kraftkälla, hvilken ingenjörskonsten nog en gång skall lära sig att göra brukbar i det industriella arbetets tjänst.

¹ 1866 sid. 4 o. ff.

För de länder, hvilka, som vårt, äro hänvisade till att importera en allt större och större mängd stenkol såväl för produktiva syften som till hushållsbränsle, är den nuvarande situationen på kolmarknaden och i all synnerhet de här omnämnda projekt, densamma framkallat, ägnade att mana till eftertanke. Det är visserligen, såsom sagdt, icke stor utsikt för att vare sig England eller ens Tyskland under normala förhållanden skola söka försvåra eller förbjuda exporten af stenkol. Hvad England beträffar skulle genom en dylik åtgärd ej blott dess stenkolsindustri, utan ock dess sjöfart komma att lida. Men den stora skada, som dylika åtgärder skulle vålla vårt land, gör, att äfven en mycket ringa utsikt för att de skulle kunna vidtagas bör vara oss en maning att söka, såvidt möjligt är, göra oss oberoende af utlandet med hänsyn till vårt bränslebehof. Därtill kommer, att det icke är så ringa utsikt, att till och med England under exceptionella förhållanden skulle kunna utfärda ett förbud mot att exportera stenkol, nämligen om England råkar i ett större sjökrig. Vi böra därför söka att utan onödigt dröjsmål taga i bruk de kraft- och bränslekällor, som stå oss till buds och äro ekonomiskt användbara. Och då det gäller en fråga af så enorm vikt, är statens medverkan för målets vinnande fullt på sin plats. Det vore att beklaga, ifall t. ex. torfkolsfrågans behandling vid detta års riksdag finge betraktas såsom ett symtom af, att statsmakterna ämnade intaga en mer passiv ställning med afseende å denna frågas lösning.